

Азарка, В.У. Абзац як прыкмета ідыястылю пісьменніка / В.У.Азарка // Беларусь на скрыжаванні стагоддзяў: ад класікі да сучаснасці: матэрыялы Міжнар. навук. нанф., г.Мінск, 1-2 лістапада 2012 / Бел. дзярж. пед. ун-т імя М.Танка; рэдкал. В.Д.Старычонок, Т.У.Балуш, І.М.Гоўзіч і інш; адк.рэд. В.Д.Старычонок.– Мінск: БДПУ, 2012. – С.11-14.

АБЗАЦ ЯК ПРЫКМЕТА ІДЫЯСТЫЛЮ ПІСЬМЕННІКА

В.У.Азарка
(БДПУ, Мінск)

Абзацавы водступ быў уведзены ў сістэму знакаў прыпынку друкарамі братамі Мануцыямі ў сярэдзіне XV ст. [1, с. 48], аднак толькі з XVIII ст. пачалася свядомая сегментацыя тэксту на абзацы. У залежнасці ад таго, як у той ці іншай мастацкай сістэме разумелі суадносіны паміж формай і зместам, фарміраваліся і нормы падзелу тэксту на абзацы – свае для прозы класіцызму, крытычнага рэалізму, мадэрнізму [2, с. 37].

Не адно дзесяцігоддзе даследчыкі спрабуюць вырашыць праблему нормы абзацавай будовы, знайсці той эталон для параўнання, які даў бы магчымасць даследаваць адметнасць падзелу тэксту на абзацы ў творах канкрэтнага пісьменніка [3, 4, 5].

Аналіз аб'ёму, даўжыні і памеру абзацаў, выпісаных з праявічых твораў Максіма Гарэцкага, Міхася Зарэцкага, Лукаша Калюгі, Якуба Коласа, Кузьмы Чорнага (прааналізавана па 1000 абзацаў з твораў кожнага пісьменніка), сведчыць, што нават колькасныя параметры абзаца з'яўляюцца стылістычна значымі.

У табліцы 1 прыведзены звесткі аб аб'ёме абзацаў у прааналізаваных творах:

Табліца 1

Групы абзацаў з улікам аб'ёму

Аб'ём абзаца	Колькасць абзацаў у творах пісьменнікаў				
	М.Зарэцкі	Л.Калюга	Я.Колас	М.Гарэцкі	К.Чорны
Малы (1-2 радкі)	262 (26,2%)	197 (19,7%)	157 (15,7%)	276 (27,6%)	203 (20,3%)
Сярэдні (3-10 радкоў)	647 (64,7%)	664 (66,4%)	604 (60,4%)	623 (62,3%)	565 (56,5%)
Вялікі (11-30 радкоў)	90 (9%)	138 (13,8%)	228 (22,8%)	85 (8,5%)	201 (20,1%)
Звышвялікі (звыш 30 радкоў)	1 (0,1%)	1 (0,1%)	11 (1,1%)	16 (1,6%)	31 (3,1%)

Як бачым, аснову твораў усіх пісьменнікаў складаюць сярэднія абзацы аб'ёмам ад 3 да 10 радкоў (ад 56,6% у творах Кузьмы Чорнага да 66,4% у творах Лукаша Калюгі). Прыкладна аднолькавая колькасць малых і вялікаў абзацаў (каля

20%) выяўлена ў творах Кузьма Чорны, у той час як іншыя пісьменнікі аддаюць перавагу аднаму з названых відаў: так, у творах Міхася Зарэцкага і Максіма Гарэцкага значна часцей ужываюцца малыя абзацы (26,2% і 27,6%), у параўнанні з вялікімі (9% і 8,5%), а ў творах Якуба Коласа, наадварот, больш пашыраны вялікія абзацы (22,8% вялікіх і 15,7% малых).

Што ж да звышвялікіх абзацаў, то яны сустракаюцца значна радзей. У прааналізаваных намі творах Міхася Зарэцкага і Лукаша Калюгі былі заўважаны адзінкавыя абзацы аб'ёмам 31-32 радкі. У 1% абзацаў, выяўленых у творах Якуба Коласа, аб'ём вагаўся ад 30 да 38 радкоў, адзін з абзацаў займаў 55 радкоў. Часцей такія абзацы ўжывае Максім Гарэцкі: 16 абзацаў (1,6%) мелі аб'ём ад 30 да 84 радкоў. Для твораў Кузьмы Чорнага звышвялікія абзацы не рэдкасць: сустракаюцца абзацы аб'ёмам як 30-50 радкоў, так і 100, 172 радкі.

Прыкладна такія ж вынікі мы атрымалі, калі прааналізавалі даўжыню абзацаў — колькасць словаўжыванняў у іх:

Табліца 2

Групы абзацаў з улікам даўжыні

Даўжыня абзаца	Колькасць абзацаў у творах пісьменнікаў				
	М.Зарэцкі	Л.Калюга	Я.Колас	М.Гарэцкі	К.Чорны
1-20 слоў	365 (36,5%)	247 (24,7%)	219 (21,9%)	378 (37,8)	253 (25,3%)
21-100 слоў	593 (59,3%)	665 (66,5%)	619 (61,9%)	554 (55,4%)	553 (55,3%)
101-200 слоў	39 (3,9%)	85 (8,5%)	137 (13,7%)	48 (4,8%)	138 (13,8%)
Больш за 200	3 (0,3%)	3 (0,3%)	25 (2,5%)	20 (2%)	56 (5,6)

Няцяжка заўважыць, што ва ўсіх прааналізаваных творах найбольш пашыраны абзацы даўжынёй ад 21 да 100 слоў, іх можна назваць сярэднімі. Назіраецца і выяўленая раней заканамернасць: малыя абзацы даўжынёй у 1-20 слоў найбольш пашыраны ў творах Міхася Зарэцкага (36,5%) і Максіма Гарэцкага (37,8%), а вялікія ад 100 да 200 слоў — у творах Якуба Коласа (13,7%) і Кузьмы Чорнага (13,8%). Адметным для твораў Кузьмы Чорнага з'яўляецца больш частае, у параўнанні з іншымі пісьменнікамі, ужыванне абзацаў вялікай даўжыні.

У табліцы 3 пададзена даўжыня мінімальнага і максімальнага абзацаў, выяўленых у прааналізаваных творах:

Табліца 3

Даўжыня мінімальнага і максімальнага абзацаў у творах пісьменнікаў

	Мінімальны	Максімальны
Міхась Зарэцкі	1 слова	225 слоў
Лукаш Калюга	1 слова	246 слоў
Якуб Колас	1 слова	469 слоў
Максім Гарэцкі	1 слова	651 слова
Кузьма Чорны	1 слова	1534 словы

Як бачым, калі мінімальны абзац ва ўсіх пісьменнікаў аднолькавы і роўны аднаму слову, то максімальны абзац значна адрозніваецца. Найбольшае ваганне паміж даўжынёй мінімальнага і максімальнага абзаца выяўлена ў творах Кузьмы Чорнага, відавочна, што для пісьменніка не існавала абмежаванняў у выбары даўжыні абзаца.

Даўжыня абзаца не мае фіксаванага характару ў мастацкім стылі і вар'іруецца не толькі ў розных аўтараў, але і ў творах рознай формы аднаго і таго ж пісьменніка. У табліцы 4 паказана сярэдняя даўжыня абзацаў (вымяраецца ў колькасці слоў) у творах розных жанраў:

Табліца 4

Сярэдняя даўжыня абзацаў (у словах)

	М.Зарэцкі	Л.Калюга	Я.Колас	М.Гарэцкі	К.Чорны
Сярэдняя даўжыня абзаца	37	47	58	45	66
Сярэдняя даўжыня абзаца ў апавяданнях	27	45	53	31	58
Сярэдняя даўжыня абзаца ў аповесцях і раманах	48	49	64	59	75

Лічбы сведчаць, што сярэдняя даўжыня абзаца ў раманах і аповесцях, як правіла, большая, чым у апавяданнях: у Лукаша Калюгі ў 1,1 раза; у Якуба Коласа ў 1,2; у Кузьмы Чорнага ў 1,3; у Міхася Зарэцкага ў 1,7; у Максіма Гарэцкага амаль у 2 разы. Творы Міхася Зарэцкага характарызуюцца найменшай сярэдняй даўжынёй абзаца (37 слоў), а творы Кузьмы Чорнага – найбольшай (66 слоў).

Акрамя аб'ёму і даўжыні, даследчыкі звяртаюць увагу на памер абзаца – колькасць сказаў у ім:

Табліца 5

Групы абзацаў з улікам памеру

Колькасць сказаў	Колькасць абзацаў у творах пісьменнікаў				
	М.Зарэцкі	Л.Калюга	Я.Колас	М.Гарэцкі	К.Чорны
1	229 (22,9%)	167 (16,7%)	209 (20,9%)	439 (43,9%)	233 (23,3%)
2-5	677 (67,7%)	539 (53,9%)	517 (51,7%)	445 (44,5%)	457 (45,7%)
6-10	85 (8,5%)	232 (23,2%)	207 (20,5%)	87 (8,7%)	194 (19,4%)
11-20	9 (0,9%)	61 (6,1%)	66 (6,6%)	19 (1,9%)	86 (8,6%)
Больш за 20	—	1 (0,1%)	1 (0,1%)	10 (1%)	30 (3%)

Усе аўтары аддаюць перавагу полікампанентным абзацам, якія складаюцца з 2-10 сказаў: 77,1% такіх абзацаў выяўлена ў творах Лукаша Калюгі, 76,2% – у творах Міхася Зарэцкага, 72,4% – у творах Якуба Коласа, 65,1% – у творах Кузьмы Чорнага, 53,2% – у творах Максіма Гарэцкі. Абзацы такога памеру, як правіла,

перадаюць адносна закончаную думку і сведчыць пра тое, што далей, у наступным абзацы, будзе ісці размова пра нешта іншае.

Паўнапраўнай адзінкай тэксту з'яўляецца абзац-сказ, частотнасць ужывання якога ў творах Максіма Гарэцкага 43,9%, Кузьмы Чорнага – 23,3%, Міхася Зарэцкага – 22,9%, Якуба Коласа – 20,9%, Лукаша Калюгі – 16,7%. Монакампанентны абзац, які складаецца з аднаго сказа, звычайна сігналізуе пра значнасць інфармацыі, яго даўжыня і структура цесна звязаны з тэматычнымі, кампазіцыйнымі і стылістычнымі асаблівасцямі мастацкага твора.

Абзацы з вялікай колькасцю сказаў вызначаюць адметнасць стылю Кузьмы Чорнага (11,6%) і менш пашыраныя ў мастацкіх творах Міхася Зарэцкага (0,9%), Максіма Гарэцкага (2,9%), Лукаша Калюгі (6,2%), Якуба Коласа (6,7%). Абмежаванасць ужывання такіх абзацаў тлумачыцца магчымымі цяжкасцямі ў іх успрыманні, бо асноўная думка часам губляецца сярод шматлікіх удакладненняў, тлумачэнняў, дапаўненняў.

Такім чынам, колькасныя характарыстыкі абзаца нясуць нямала інфармацыі. Аб'ём абзаца, яго даўжыня і памер стылістычна значныя, бо абазначаюць не проста памер перададзенай інфармацыі, а, перш за ўсё, характар яе арганізацыі і падачы чытачу. Даследаванне паказвае, што колькасныя параметры абзацаў нельга лічыць адвольнымі, яны абумоўлены матэрыялам, жанрам, стылем тэксту, яго кампазіцыяй і залежаць ад задач, якія паставіў перад сабой аўтар. Разам з тым, пісьменнік вольны ў выбары любой працягласці абзаца. Менавіта таму абзац з'яўляецца адным з элементаў індывідуальна-аўтарскага стылю, а аналіз яго колькасных паказчыкаў дапамагае выявіць істотныя адрозненні ў творчай манеры мастакоў слова.

Літаратура

1. Терехин, А. В. Функционирование абзаца в тексте (на материале немецкого языка): дис. ... канд. филолог. наук: 10.02.04 / А.В.Терехин. – М., 1991.– 198 с.
2. Серкова, Н. И. Абзац в художественной литературе: учеб. пособие/ Н.И.Серкова. – Хабаровск: Хабаровский гос. пед. ин-т, 1985. – 74 с.
3. Агроскина, С. Н. Структура абзаца в художественной прозе на материале романов Э. Хемингуэя “Прощай, оружие”, “И восходит солнце”: автореф. дис. ... канд. филолог. наук: 10.02.04/ С.Н.Агроскина; Ленингр. гос. пед. ин-т им. А. И. Герцена.– Л., 1972. – 26 с.
4. Сильман, Т. И. Проблемы синтаксической стилистики на материале немецкой прозы / Т.И.Сильман // Ученые записки ЛГПИ им. А. И. Герцена.— Л., 1967. – Т. 315.– 152 с.
5. Турчин, И. Л. Композиционно-стилистические и архитектурные свойства абзаца: автореф. дис. ... канд. филолог. наук: 10.02.04 / И.Л.Турчин; Калинин. гос. ун-т.– Калинин, 1974.– 18 с.

Заяўка

на ўдзел у навуковай канферэнцыі
«Беларусь на скрыжаванні стагоддзяў: ад класікі да сучаснасці»,
прысвечанай 130-годдзю з дня нараджэння Янкі Купалы і Якуба Коласа

Прозвішча, імя, імя па бацьку	Азарка Вольга Уладзіміраўна
Арганізацыя	Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка
Пасада	намеснік дэкана факультэта пачатковай адукацыі
Вучоная ступень	кандыдат філалагічных навук
Вучонае званне	дацэнт
Тэлефон	Тэлефон МТС +375-29-2-60-62-96
E-mail	azarka@tut.by
Дамашні адрас	220119 г. Мінск, вул. Скрыпнікава, д. 35, кв.13,

Тэма даклада: Абзац як прыкмета ідыястылю пісьменніка

У дакладзе прадстаўлены вынікі аналізу аб'ёму, даўжыні і памеру абзацаў, выпісаных з твораў Максіма Гарэцкага, Міхася Зарэцкага, Лукаша Калюгі, Якуба Коласа, Кузьмы Чорнага. Праведзенае даследаванне сведчыць, што колькасныя характарыстыкі абзаца нясуць нямала інфармацыі пра стыль пісьменніка, паколькі яны абумоўлены матэрыялам, жанрам, стылем тэксту, яго кампазіцыяй і залежаць ад задач, якія паставіў перад сабой аўтар.